

ЦЕНТР ПОЛІТИКО-ПРАВОВИХ РЕФОРМ

ЯК ВИЗНАЧИТИ КОМПЕТЕНТНИЙ СУД У ВАШІЙ СПРАВІ?

оновлене видання

Київ-2011

Рекомендовано до друку Науково-програмною радою Центру політико-правових реформ

Відповідальний редактор – Р.О. Куйбіда,
заступник Голови Правління Центру політико-правових реформ,
кандидат юридичних наук

ЯК ВИЗНАЧИТИ КОМПЕТЕНТНИЙ СУД У ВАШІЙ СПРАВІ? / Автор-
упорядник Т.В.Руда. – Київ, 2011. - 56 с.

У брошурі мовою, доступною для широкого загалу читачів, описано алгоритм, який дає можливість визначити, за правилами якого судочинства належить готувати позов та до якого саме суду потрібно звертатися. Крім того, наводяться витяги із законодавчих актів, що стосуються основних правил про юрисдикцію і підсудність. Витяги наведено станом на 1 січня 2011 р.

Видання розраховане на учасників судового процесу, зокрема й потенційних, адвокатів, суддів, працівників апаратів судів, студентів та викладачів права, журналістів, які висвітлюють діяльність судів, та кожного, кого цікавить судовий механізм захисту прав людини.

**УВАГА! НА МОМЕНТ ВАШОГО ЗВЕРНЕННЯ ДО СУДУ
У ЗАКОНОДАВСТВІ МОЖУТЬ ВІДБУТИСЯ ЗМІНИ.
ДІЗНАЙТЕСЯ ПРО НИХ У ВАШОГО ЮРИСТА
АБО ЗА ДОПОМОГОЮ БАЗИ ЗАКОНОДАВСТВА
[HTTP://ZAKON.RADA.GOV.UA.](http://zakon.rada.gov.ua)**

USAID
ВІД АМЕРИКАНСЬКОГО НАРОДУ

ПРОЕКТ “УКРАЇНА: ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА”

Це видання здійснене за підтримки американського народу через Агентство США з міжнародного розвитку (USAID).

Погляди авторів, викладені у цьому виданні, не обов’язково відображають думку Агентства США з міжнародного розвитку або уряду Сполучених Штатів Америки.

(c) USAID, 2011

(c) Центр політико-правових реформ, 2011

(c) Т.В. Руда, 2011

ЗМІСТ

ЧОМУ ЦЯ КНИЖКА МОЖЕ СТАТИ ВАМ У НАГОДІ?	4
ЯК ОРГАНІЗОВАНО СИСТЕМУ СУДІВ?	5
ЯК ВИЗНАЧИТИ КОНКРЕТНИЙ СУД У ВАШІЙ СПРАВІ?	9
1. Майнові вимоги	9
2. Немайнові вимоги.....	16
3. Вимоги з договірних відносин.....	18
4. Вимоги з сімейних правовідносин	21
5. Вимоги з житлових правовідносин.....	22
6. Вимоги із земельних правовідносин.....	22
7. Вимоги з трудових правовідносин	23
8. Вимоги з пенсійних правовідносин та інших видів соціального забезпечення	24
9. Вимоги проти органів місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб.....	24
10. Вимоги проти органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим, їхніх посадових і службових осіб.....	26
11. Вимоги з приводу уточнення виборчих списків	27
12. Накладення адміністративних стягнень і їх оскарження	28
13. Оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів державної виконавчої служби.....	28
14. Вимоги у справах з іноземним елементом.....	29
15. Оскарження судових рішень	31
ДОДАТКИ	32
Конституція України (витяг).....	32
Цивільний кодекс України (витяг).....	32
Цивільний процесуальний кодекс України (витяг)	33
Господарський процесуальний кодекс України (витяг).....	37
Кодекс адміністративного судочинства України (витяг).....	40
Закон України “Про міжнародне приватне право” (витяг).....	51
Закон України “Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом” (витяг)	53

ЧОМУ ЦЯ КНИЖКА МОЖЕ СТАТИ ВАМ У НАГОДІ?

Іноколи у нашому житті трапляється ситуація, коли за вирішенням правового спору потрібно звернутися до суду. Людині, не обізнаній з побудовою судової системи, буває складно визначити, до якого суду належить звернутися у конкретній справі. А самостійно розібратись у непростій системі, що налічує понад сімсот судів, ой як непросто.

На жаль, дуже часто люди помиляються у визначенні юрисдикції та підсудності справи, а суди тоді відмовляють у відкритті провадження або повертають позовні заяви. Відтак люди розчаровуються у судовій системі, вважають її недоступною та бюрократичною. Хоча, якби вони знали правила про юрисдикцію та підсудність, цього можна було б легко уникнути.

Саме щоб допомогти Вам у такій ситуації, ми й підготували цю книжку. Вона містить корисні поради для кожного, хто бажає звернутися до суду за захистом своїх прав, свобод чи інтересів. Передусім Ви знайдете інформацію про побудову судової системи України, про те, до якого суду потрібно звертатися у кожному конкретному випадку.

У цій книжці ми не будемо спеціально зупинятися на кримінальних справах, оскільки там ініціатором розгляду справи в суді зазвичай виступає не людина, а держава – в особі прокурора.

У пораднику для більшої зручності також поміщено витяги з нормативних актів та роз'яснень судів, що можуть стати у нагоді при визначенні компетентного суду у Вашій справі.

Книжка може бути корисною також для студентів-правників і навіть практикуючих юристів.

ЯК ОРГАНІЗОВАНО СИСТЕМУ СУДІВ?

Згідно зі статтею 124 Конституції України, судочинство в Україні здійснюють **Конституційний Суд** та **суди загальної юрисдикції**. Судову юрисдикцію поширено на всі правовідносини, що виникають у державі. Це означає, що суди уповноважені розглядати і вирішувати усі спори, що виникають з правових відносин.

Конституційний Суд розглядає лише питання конституційності правових актів найвищих органів держави, а також дає тлумачення Конституції і законам. З першого питання до Конституційного Суду можуть звернутися лише чітко визначені представники органів держави, а з другого – щодо тлумачення Конституції чи законів – також фізичні та юридичні особи, але якщо доведуть, що певну норму неоднаково розуміють і застосовують стосовно них різні державні органи.

Ми не будемо більше зупинятися на Конституційному Суді, оскільки у повсякденному житті найчастіше виникає потреба звернутися за вирішенням спору до судів загальної юрисдикції. Вони мають дуже розгалужену мережу. Але знаючи засади її організації, у ній досить легко орієнтуватися.

Система судів загальної юрисдикції, згідно зі ст. 125 Конституції, побудована за принципами територіальності і спеціалізації. За принципом **територіальності** виділяють чотири рівні судів: *місцеві суди* – найбільш доступні для населення, оскільки їх найбільше; *апеляційні суди* – діють на рівні областей і вище; *вищі спеціалізовані суди* і *Верховний Суд* – знаходяться у місті Києві.

Місцеві та апеляційні суди мають чітко визначену і обмежену певними адміністративно-територіальними одиницями (наприклад, район чи область) територіальну підсудність, а територіальна юрисдикція вищих спеціалізованих судів і Верховного Суду охоплює всю Україну. Місцеві суди є судами першої інстанції, тобто розглядають спори по суті. Апеляційні суди зазвичай є судами апеляційної інстанції, тобто розглядають апеляційні скарги на рішення місцевих судів. Вищі спеціалізовані суди та Верховний Суд, як правило, є судами касаційної інстанції, тобто розглядають касаційні скарги на рішення місцевих та апеляційних судів.

За принципом **спеціалізації** суди загальної юрисдикції створені таким чином, що розглядають справи конкретної судової юрисдикції (цивіль-

ні, кримінальні, адміністративні, господарські, кримінальні). Нині в Україні відповідно до цього принципу діють три вертикалі судів:

- 1) *суди з розгляду цивільних, кримінальних справ, а також справ про адміністративні правопорушення* – вирішують цивільні та кримінальні справи, а також справи про адміністративні правопорушення;
- 2) *господарські суди* – вирішують лише господарські справи;
- 3) *адміністративні суди* – вирішують лише адміністративні справи.

Звідси, загальна юрисдикція судів за спеціалізацією поділяється на цивільну, кримінальну, господарську та адміністративну. Найбільш наближені до населення місцеві загальні суди (районні, міські, районні у містах, міськрайонні суди) здійснюють усі види судових юрисдикцій, крім господарської. Господарські та адміністративні суди – лише одну відповідну судову юрисдикцію, а Верховний Суд як найвищий судовий орган у системі судів загальної юрисдикції у певних випадках може переглядати судові рішення судів усіх видів загальної юрисдикції.

Систему судів загальної юрисдикції зображено на **схемі**. Вона має форму піраміди з Верховним Судом на її вершині.

СИСТЕМА СУДІВ ЗАГАЛЬНОЇ ЮРИСДИКЦІЇ

ВЕРХОВНИЙ СУД УКРАЇНИ

ВИЩІ СПЕЦІАЛІЗОВАНІ СУДИ

Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ

Вищий адміністративний суд України

Вищий господарський суд України

АПЕЛЯЦІЙНІ СУДИ

Апеляційні загальні суди:
- областей;
- м. Києва; м. Севастополя;
- Автономної Республіки Крим

Апеляційні адміністративні суди

Апеляційні господарські суди

МІСЦЕВІ СУДИ

Місцеві загальні суди:
- районні;
- районні у містах;
- міські;
- міськрайонні

Місцеві (окружні) адміністративні суди:
- в областях
- м. Києва;
- м. Севастополя;
- Автон. Республіці Крим

Місцеві господарські суди:
- областей;
- м. Києва;
- м. Севастополя;
- Автономної Республіки Крим

Стрілками позначено, куди подавати скаргу на рішення відповідного суду, якщо воно не влаштовує когось із учасників спору. Наприклад, стрілка від місцевих загальних судів до адміністративних судів показує, що рішення місцевого загального суду в адміністративній справі можна оскаржити до апеляційного адміністративного суду, в усіх інших справах – цивільних та кримінальних, а також справах про адміністративні правопорушення – апеляційну скаргу треба подавати до відповідного апеляційного суду.

ЗАПАМ'ЯТАЙТЕ: якщо Ви звертаєтесь до суду за вирішенням конкретного спору вперше, тоді слід звертатися до **місцевого суду** – як до першої інстанції. Інколи справу у першій інстанції можуть розглядати Вищий адміністративний суд та апеляційні адміністративні суди. Але це рідкісні випадки, на яких ми детально не будемо зупинятися.

ЯК ВИЗНАЧИТИ КОНКРЕТНИЙ СУД У ВАШІЙ СПРАВІ?

1. МАЙНОВІ ВИМОГИ

Майновими є вимоги щодо права власності чи користування майном, стягнення певних грошових коштів, зокрема й спори про відшкодування матеріальної чи моральної шкоди. Підсудність спеціальних різновидів майнових спорів (як наприклад, майнові спори, що виникають з договорів чи сімейних правовідносин, тощо) більш детально розглянемо у наступних розділах.

МАЙНОВІ СПРАВИ, ОДНІЄЮ ЗІ СТОРІН У ЯКИХ Є ФІЗИЧНА ОСОБА

Якщо майновий спір виник між фізичними особами, або між фізичною і юридичною особами, то для його вирішення потрібно звертатися до місцевого загального суду (міського, районного, районного у місті, міськрайонного суду) за правилами цивільного судочинства, що встановлені Цивільним процесуальним кодексом України від 18 березня 2004 р. (далі – ЦПК).

Якому ж із великої кількості загальних місцевих судів підсудна Ваша справа?

1. Більшість майнових спорів вирішуються, згідно із загальним правилом (ст. 109 ЦПК), місцевим загальним судом за зареєстрованим у законному порядку місцем проживання або перебування відповідача – фізичної особи чи місцезнаходженням відповідача – юридичної особи.

Місцем проживання (перебування) особи відповідно до ст. 29 Цивільного кодексу України є житловий будинок, квартира, інше приміщення, придатне для проживання в ньому (гуртожиток, готель), у відповідному населеному пункті, у якому фізична особа проживає постійно, переважно або тимчасово. Крім того, немає значення, чи є така особа власником житлового приміщення, або проживає в ньому за договором найму (оренди) житла. На відміну від місця проживання, місцем перебування вважається відповідне житло, у якому особа проживає менше шести місяців на рік (ст. 3 Закону України «Про свободу пересування та вільний вибір проживання в Україні»). Для визначення підсудності має значення саме зареєстроване відповідно до цього закону місце проживання або перебування фізичної особи.

Якщо ж відповідачем у справі є юридична особа, то позов слід подавати до суду за її місцезнаходженням, тобто за фактичним місцем ведення діяльності чи розташування офісу, з якого проводиться щоденне керування

діяльністю юридичної особи (переважно знаходиться керівництво) та здійснення управління і обліку. Якщо Ви не знаєте місця знаходження юридичної особи, інформацію можна отримати, наприклад, з Єдиного державного реєстру юридичних осіб і фізичних осіб - підприємців через направлення запиту до державного реєстратора виконавчого комітету відповідної міської ради, міста обласного значення або районної, районної у містах Києві та Севастополі державних адміністрацій, або з Єдиного державного реєстру підприємств та організацій України (ЄДРПОУ), через направлення запиту до відповідного органу державної статистики. Крім того, дані про місцезнаходження можна знайти на офіційному бланку юридичної особи.

Місце проживання фізичної особи або місцезнаходження юридичної особи (відповідача) є обов'язковим реквізитом позовної заяви, і такі дані обов'язково потрібно вказувати в тексті заяви.

2. Позов до відповідача, місце проживання якого Вам невідоме, подається за місцезнаходженням майна відповідача чи за останнім відомим зареєстрованим його місцем проживання (перебування), або за місцем постійного його заняття (роботи) (ч. 9 ст. 110 ЦПК). Тоді для виклику такого відповідача суд розмістить оголошення у пресі (ч. 9-10 ст. 74 ЦПК).

3. Якщо Ви подаєте позов до відповідача, який не має місця проживання (перебування) в Україні, його слід подавати до місцевого загального суду за місцезнаходженням майна такого відповідача або за останнім відомим зареєстрованим місцем його проживання чи перебування в Україні (ч. 10 ст. 110 ЦПК).

4. У тих випадках, коли Ваш позов належить подавати до місцевого загального суду за місцем проживання (знаходження) відповідача, але відповідачів є декілька і проживають або знаходяться вони в різних місцях, тоді позов подається за зареєстрованим місцем проживання або місцезнаходженням одного з відповідачів на Ваш вибір (ч. 1 ст. 113 ЦПК).

Якщо ж майновий спір виник **за участю громадян України, якщо обидві сторони поживають за межами України,** то для визначення компетентного суду в такій справі потрібно звернутися з клопотанням до Верховного Суду України про визначення місцевого загального суду, який розглядатиме таку справу (ст. 111 ЦПК).

5. Законом (ст. 110 ЦПК) встановлено й інші категорії справ, коли Ви

маєте можливість вибрати з двох чи більше варіантів, до якого місцевого загального суду звернутися з позовом.

Позов **про відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю фізичної особи, чи шкоди, завданої внаслідок вчинення злочину**, Ви можете подати за зареєстрованим місцем проживання (перебування) або місцезнаходженням відповідача або ж за місцем завдання шкоди чи за Вашим зареєстрованим місцем проживання (перебування) (ч. 3 ст. 110 ЦПК).

Позов про **відшкодування шкоди, завданої Вам незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органу дізнання, досудового слідства, прокуратури або суду**, належить подавати за місцезнаходженням відповідача або за Вашим зареєстрованим місцем проживання чи перебування (ч. 4 ст. 110 ЦПК).

Позов про **відшкодування шкоди, завданої майну фізичної або юридичної особи**, можна подати або за зареєстрованим місцем проживання (перебування) або місцезнаходженням відповідача, або ж за місцем завдання шкоди (ч. 6 ст. 110 ЦПК).

Позов, що виникає з **діяльності філії або представництва юридичної особи**, слід подавати або за місцезнаходженням відповідача-юридичної особи або місцезнаходженням такої філії або представництва юридичної особи (ч. 7 ст. 110 ЦПК).

Позови до стягувача про **визнання виконавчого напису нотаріуса таким, що не підлягає виконанню, або про повернення стягненого за виконавчим написом нотаріуса**, подаються за місцем за зареєстрованим місцем проживання (перебування) чи місцезнаходженням відповідача або за місцем виконання виконавчого напису нотаріуса (ч. 12 ст. 110 ЦПК).

Позови про **відшкодування збитків, завданих зіткненням суден, а також про стягнення сум винагороди за рятування на морі**, подаються за зареєстрованим місцем проживання (перебування) чи місцезнаходженням відповідача або за місцем знаходження судна відповідача або порту реєстрації судна (ч. 11 ст. 110 ЦПК).

6. Якщо Ваш спір стосується нерухомого майна, зняття арешту з майна, а також якщо Ви є кредитором спадкодавця і хочете задовольнити свої

інтереси з його майна до прийняття спадщини спадкоємцями, то позов слід подавати виключно до місцевого загального суду за місцезнаходженням такого майна або його основної частини (ч. 1-3 ст. 114 ЦПК).

7. Може виникнути й така ситуація, коли Ви звертаєтеся з позовом із майновими вимогами до **фізичної особи, яка є суддею, або до самого суду**. Суд, який є стороною у справі, або, якщо у ньому працює суддя, який є стороною у справі, не може розглядати цей спір, бо він не може вважатися безстороннім. Тому в такому випадку місцевий загальний суд, що розглядатиме справу, визначається ухвалою судді апеляційного суду з розгляду цивільних, кримінальних справ, а також справ про адміністративні правопорушення (ст. 108 ЦПК).

8. У разі втрати Вами **цінного паперу на пред'явника або векселя** Ви маєте можливість звернутися із заявою про визнання його недійсним і про поновлення права на втрачений цінний папір або вексель до місцевого загального суду за місцезнаходженням емітента цінного паперу на пред'явника або за місцем платежу за векселем (ч. 1 ст. 260 ЦПК). Звертаємо увагу, що йдеться про заяву, яка подається в порядку окремого, а не позовного провадження, оскільки відповідача у таких справах немає.

МАЙНОВІ СПРАВИ МІЖ ЮРИДИЧНИМИ ОСОБАМИ, ФІЗИЧНИМИ ОСОБАМИ-ПІДПРИЄМЦЯМИ

Якщо майновий спір виник між юридичними особами, а також фізичними особами - суб'єктами підприємницької діяльності, то такий спір вирішує місцевий *господарський суд*. Тож позовну заяву належить готувати за правилами господарського судочинства, встановленими Господарським процесуальним кодексом України від 6 листопада 1991 р. (далі - ГПК). Однак спочатку слід визначити, до якого саме місцевого господарського суду звертатися з позовом.

1. За загальним правилом **майнові спори між юридичними особами, фізичними особами-підприємцями** розглядають місцеві господарські суди за місцезнаходженням відповідача (ч. 2 ст. 15 ГПК).

Якщо Ви маєте намір подати позов до **кількох відповідачів**, то потрібно звертатися до суду за місцезнаходженням одного з відповідачів за Вашим вибором (ч. 3 ст. 15 ГПК).

2. Позови, що випливають з діяльності відособленого підрозділу (тобто, філії або представництва) юридичної особи, потрібно подавати за місцезнаходженням такого підрозділу – відповідача (ч. 4 ст. 15 ГПК).

3. Якщо Ви вимагаєте визнати право власності на нерухоме майно або про витребувати майно з чужого незаконного володіння чи усунути перешкоди у користуванні майном, то позов потрібно подавати виключно за місцезнаходженням майна (ч. 2 ст. 16 ГПК).

4. Позови про відновлення майнових прав інтелектуальної власності подаються виключно за місцем вчинення порушення (ч. 3 ст. 16 ГПК).

5. Позови боржника до стягувача про визнання виконавчого напису нотаріуса таким, що не підлягає виконанню, або про повернення стягненого за виконавчим написом нотаріуса подаються за вибором позивача – за місцезнаходженням відповідача або місцем виконання виконавчого напису нотаріуса (ч. 3 ст. 15 ГПК).

6. Позови з майновими вимогами до вищого чи центрального органу виконавчої влади, Національного банку України, Рахункової палати, Верховної Ради Автономної Республіки Крим або Ради міністрів Автономної Республіки Крим, обласної, Київської чи Севастопольської міських рад або обласної, Київської чи Севастопольської міських державних адміністрацій, а також позови, які пов'язані з матеріалами, що містять державну таємницю, подаються виключно до Господарського суду міста Києва (ч. 4 ст. 16 ГПК).

7. Місце розгляду справи з господарського спору, в якому однією з сторін є місцевий господарський суд, апеляційний господарський суд, господарський суд Автономної Республіки Крим, господарський суд області, міст Києва та Севастополя, визначає Вищий господарський суд України (ч. 5 ст. 15 ГПК).

8. Заяви про порушення справи про банкрутство подаються до місцевого господарського суду за місцезнаходженням боржника (ч. 6 ст. 15 ГПК, ч. 1 ст. 6 Закону України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом"). У заяві, яку подає кредитор, потрібно зазначати суму боргових вимог, а якщо заяву подає сам боржник, то й розмір його заборгованості перед кредиторами (ч. 1, 2 ст. 7 Закону України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом").

9. Справи у спорах щодо **обліку прав на цінні папери** розглядає місцевий господарський суд за місцезнаходженням емітента (ч. 7 ст. 16 ГПК).

МАЙНОВІ ВИМОГИ ДО ОРГАНУ ВЛАДИ

Якщо Ваші вимоги пов'язані з **відшкодуванням шкоди, заподіяної Вам протиправними рішеннями, діями чи бездіяльністю суб'єкта владних повноважень**, то Ви можете звернутися до такого суб'єкта з адміністративним позовом за правилами адміністративного судочинства, однак лише за умови, що Ви заявляєте таку вимогу одночасно із вимогою визнати рішення, дії чи бездіяльність суб'єкта владних повноважень протиправними (ч. 2 ст. 21 Кодексу адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 р. (далі - КАС).

Такий адміністративний позов розглядатиме:

1) місцевий загальний суд, якщо відповідачем є орган місцевого самоврядування (крім обласної ради, Київської або Севастопольської міської ради), його посадова чи службова особа, або майнову вимогу пов'язано з рішенням, дією чи бездіяльністю суб'єкта владних повноважень у пенсійних чи соціальних відносинах або у справах про адміністративні правопорушення (проступки);

2) місцевий (окружний) адміністративний суд, якщо відповідачем є орган державної влади, орган влади Автономної Республіки Крим, обласна рада, Київська або Севастопольська міська рада, їх посадова чи службова особа.

Якщо ж відповідачем є посадова чи службова особа місцевого органу виконавчої влади, тоді Ви можете звернутися на Ваш вибір: або до місцевого загального суду або до місцевого (окружного) адміністративного суду (ч. 3 ст. 18 КАС).

Територіальна підсудність визначається залежно від того, яке рішення органу влади Ви оскаржуєте – нормативно-правовий акт чи акт індивідуальної дії.

Під **нормативно-правовими актами** слід розуміти рішення, дія яких поширюється на невизначене або визначене загальними ознаками коло осіб і які призначені для неодноразового застосування щодо нього кола осіб.

Правивом актом індивідуальної дії є рішення, дію якого поширено

на конкретних осіб або яке стосується конкретної ситуації, і яке є актом одноразового застосування норм права.

Отже, якщо шкоду Вам заподіяно правовим актом індивідуальної дії, або дією чи бездіяльністю суб'єкта владних повноважень стосовно Вас особисто, тоді адміністративний позов слід подавати на Ваш вибір - за Вашим зареєстрованим місцем проживання (перебування, знаходження) або за місцезнаходженням відповідача; в інших випадках, зокрема, коли йдеться про протиправність нормативного правового акта, - позов слід подавати до за місцезнаходженням відповідача.

Якщо ж **вимогу про відшкодування шкоди заявлено окремо від адміністративного позову** (наприклад, коли Ви вже маєте на руках рішення адміністративного суду про протиправність рішення, дії чи бездіяльності суб'єкта владних повноважень), то таку вимогу належить оформити у вигляді позову у цивільній справі, якщо позивачем є фізична особа, чи позову у господарській справі, - якщо позивачем є юридична особа. Тоді таку справу розглядатиме відповідно місцевий загальний суд за правилами цивільного судочинства або місцевий господарський суд – за правилами господарського судочинства.

2. НЕМАЙНОВІ ВИМОГИ

Вид судів і судочинства для вирішення спорів, де відсутні вимоги щодо визнання чи реалізації майнових прав, вимоги про стягнення коштів, також залежить від суб'єктного складу спору.

1. **Більшість спорів немайнового характеру за участю фізичної особи** вирішуються місцевим загальним судом зареєстрованим за місцем проживання (перебування) відповідача – фізичної особи чи місцезнаходженням відповідача – юридичної особи (ст. 109 ЦПК).

Якщо позов належить подавати до місцевого загального суду за місцем проживання, перебування (знаходження) відповідача, але **відповідачів є декілька і проживають або знаходяться вони в різних місцях**, тоді позов подається за місцем проживання або місцезнаходженням одного з відповідачів за вибором позивача (ч. 1 ст. 113 ЦПК).

Якщо ж немайновий спір виник **за участю громадян України, якщо обидві сторони проживають за межами України**, то для визначення компетентного суду в такій справі потрібно звернутися з клопотанням до Верховного Суду України про визначення місцевого загального суду, який розглядатиме таку справу. У такому ж порядку визначається підсудність **справи про розірвання шлюбу між громадянином України та іноземцем або особою без громадянства**, які проживають за межами України (ст. 111 ЦПК).

2. За загальним правилом **спори немайнового характеру між юридичними особами, фізичними особами-підприємцями** розглядаються господарським судом за місцезнаходженням відповідача (ч. 2 ст. 15 ГПК).

Позови до **кількох відповідачів** подаються за вибором позивача за місцезнаходженням одного з відповідачів (ч. 3 ст. 15 ГПК).

Позови, що випливають з **діяльності відособленого підрозділу (тобто філії або представництва) юридичної особи**, подаються за місцезнаходженням такого підрозділу – відповідача (ч. 4 ст. 15 ГПК).

3. **Спори про поширення відомостей, що принижують честь, гідність і ділову репутацію фізичної особи, а також репутацію юридичної особи**, розглядаються та вирішуються місцевим загальним судом за місцем проживання (місцезнаходженням) відповідача (п. 5 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про внесення змін та доповнень до постанови Плену-

му Верховного Суду України від 28 вересня 1990 р. №7 «Про застосування судами законодавства, що регулює захист честі, гідності і ділової репутації громадян та організацій»).

4. У межах окремого провадження місцеві загальні суди вирішують справи про **надання особі психіатричної допомоги в примусовому порядку** і справи про **обов'язкову госпіталізацію до протитуберкульозного закладу**.

Питання щодо примусового проведення психіатричного огляду, а також про надання особі примусової амбулаторної психіатричної допомоги та її продовження вирішується за заявою лікаря-психіатра про проведення примусового огляду, поданої до суду за місцем проживання такої особи. А питання щодо примусової госпіталізації особи та про її продовження, подається до суду за місцезнаходженням зазначеного закладу (ст. 279 ЦПК).

У випадках необхідності примусової госпіталізації особи, хворої на заразну форму туберкульозу до протитуберкульозного закладу, Ви можете звернутися із заявою до суду за місцезнаходженням протитуберкульозного закладу, що здійснює медичний нагляд за хворим, який ухиляється від лікування (ст. 283 ЦПК).

5. справи про **обмеження цивільної дієздатності фізичної особи, визнання фізичної особи недієздатною та поновлення цивільної дієздатності фізичної особи** розглядає місцевий загальний суд за місцем проживання недієздатної/обмежено дієздатної особи, а якщо така особа перебуває на лікуванні у наркологічному або психіатричному закладі, - судом, за місцезнаходженням такого закладу (ч. 1 ст. 236 ЦПК) у межах окремого провадження.

Якщо ж справа стосується обмеження цивільної дієздатності або вищання недієздатним громадянина України, який проживає за її межами, то для визначення компетентного суду в такій справі потрібно звернутися з клопотанням до Верховного Суду України (ч. 2 ст. 236 ЦПК).

6. справи про **надання неповнолітній особі повної цивільної дієздатності** розглядаються місцевим загальним судом за місцем проживання такої особи (ч. 1 ст. 242 ЦПК) у межах окремого провадження. Якщо ж відповідна справа стосується неповнолітнього громадянина України, який проживає за її межами, потрібно звертатися з клопотанням до Верховного

Суду України для визначення суду, який розглядатиме таку справу (ч. 2 ст. 242 ЦПК).

7. У межах окремого провадження розглядаються також заяви про **визнання фізичної особи безвісно відсутньою або оголошення її померлою** – такий розгляд здійснює місцевий загальний суд за місцем проживання заявника або за останнім відомим місцем проживання (перебування) фізичної особи, місцеперебування якої невідоме, або за місцезнаходженням її майна (ст. 246 ЦПК).

3. ВИМОГИ З ДОГОВІРНИХ ВІДНОСИН

ВИМОГИ З ЦИВІЛЬНИХ ДОГОВОРІВ

Якщо у Вас виник спір щодо **цивільного договору, хоча б однією зі сторін якого є фізична особа** (без статусу підприємця), потрібно звертатися з позовом до місцевого загального суду.

Винятком можуть бути спори щодо договорів, предметом яких є корпоративні права (тобто права щодо участі особи в управлінні корпоративним підприємством, отримання частки прибутку та активів у разі ліквідації підприємства тощо). Такі спори незалежно від суб'єктного складу розглядають місцеві господарські суди (див. розділ про вимоги з господарських договорів)

1. Переважно спори, що виникають з **договірних правовідносин**, вирішує суд за зареєстрованим місцем проживання (перебування) чи місцезнаходженням відповідача (ст. 109 ЦПК).

2. **Спори щодо договорів, пов'язаних з нерухомістю**, підлягають вирішенню лише за місцем знаходження нерухомого майна, або його основної частини (ч. 1 ст. 114 ЦПК). Отже, сторони не можуть укласти договір про підсудність такої справи.

3. Виключно до місцевого загального суду за місцезнаходженням перевізника потрібно звертатися **при виникненні спору щодо договору перевезення вантажів, пасажирів, багажу чи пошти** (ч. 4 ст. 114 ЦПК). У таких випадках сторони також не можуть укласти договір про визначення підсудності.

4. Якщо Ваш спір виник з **договору, в якому зазначено місце виконання або який через його особливість можна виконувати лише в**

певному місці, то Ви можете звернутися до місцевого загального суду за зареєстрованим місцем проживання (знаходження) відповідача, або за місцем виконання такого договору (ч. 8 ст. 110 ЦПК).

5. Якщо спір виник щодо **цивільних договорів за участю громадян України, якщо обидві сторони поживають за її межами**, то для визначення компетентного суду в такій справі потрібно звернутися з клопотанням до Верховного Суду України (ст. 111 ЦПК).

6. Якщо стороною **договірних правовідносин, щодо яких виник спір, є особа, яка обіймає посаду судді місцевого загального суду, або суд, проти яких фізична особа повинна подати позов до цього ж суду**, то суд для розгляду такої справи визначається ухвалою судді відповідного апеляційного суду (ч. 1 ст. 108 ЦПК).

ВИМОГИ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ СПОЖИВАЧА

Справи про захист справ споживача вирішуються за правилами цивільного судочинства.

Якщо Ви є **споживачем товарів, робіт чи послуг** і у Вас виник спір з приводу їх недоліків, поганой якості тощо, то Ви маєте можливість звернутися до місцевого загального суду за захистом свого права і відшкодуванням шкоди. У таких випадках подати позов можна як за місцезнаходженням відповідача, так і за Вашим зареєстрованим місцем проживання (перебування) або за місцем заподіяння шкоди чи місцем виконання договору (ч. 5 ст. 110 ЦПК).

ВИМОГИ З ГОСПОДАРСЬКИХ ДОГОВОРІВ

Якщо спір виник з **господарського договору, тобто договору між юридичними особами, фізичними особами - підприємцями, або договору, предметом якого є корпоративні права (незалежно від суб'єктного складу сторін)**, то такий спір вирішує місцевий господарський суд за правилами господарського судочинства.

Якщо сторонами господарського договору є юридична особа або фізична особа-суб'єкт підприємницької діяльності та орган державної влади чи орган місцевого самоврядування, то спір, що виникатиме з такого договору, повинен вирішувати господарський суд (п. 3 Рекомендацій Вищого госпо-

дарського суду «Про деякі питання підвідомчості і підсудності справ господарським судам» від 27 червня 2007 р. №04-5/120).

1. Найчастіше спори, що виникають щодо **невиконання або неналежного виконання господарських договорів**, вирішує місцевий господарський суд за місцезнаходженням відповідача (ч. 2 ст. 15 ГПК).

2. Позови щодо **укладення, зміни і розірвання господарських договорів, а також визнання договорів недійсними** подаються до місцевого господарського суду за місцезнаходженням сторони, яка зобов'язана за договором здійснити на користь другої сторони певні дії (передати майно, виконати роботу, надати послуги, сплатити гроші тощо) (ч. 1 ст. 15 ГПК).

3. У разі виникнення спору внаслідок **невиконання, неналежного виконання або порушення договору перевезення, в яких одним з відповідачів є орган транспорту**, позов слід подавати до місцевого господарського суду за місцезнаходженням цього органу (ч. 1 ст. 16 ГПК).

4. Якщо у спорі, що виникає з господарського договору, є **кілька відповідачів**, то позивач може звернутися до місцевого господарського суду на свій вибір, за місцезнаходженням одного з відповідачів (ч. 3 ст. 15 ГПК).

5. Позови щодо **корпоративних відносин** у справах між господарським товариством та його учасником (засновником, акціонером), у тому числі учасником, який вибув, а також між учасниками (засновниками, акціонерами) господарських товариств, що пов'язані зі створенням, діяльністю, управлінням та припиненням діяльності цього товариства, слід подавати до місцевого господарського суду за місцезнаходженням такого товариства згідно з Єдиним державним реєстром юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців (п. 4 ч. 1 ст. 12, ч. 6 ст. 16 ГПК).

4. ВИМОГИ З СІМЕЙНИХ ПРАВОВІДНОСИН

Усі спори, що виникають з сімейних правовідносин, вирішують *місцеві загальні суди* за правилами цивільного судочинства, встановленими ЦПК.

1. Позови про **стягнення аліментів, про визнання батьківства відповідача, а також позови про розірвання шлюбу, якщо на утриманні позивача є малолітні або неповнолітні діти, або якщо він не може за станом здоров'я чи з інших поважних причин виїхати до місця проживання відповідача**, подаються до суду за вибором позивача – або за

zareєстрованим місцем проживання (перебування) відповідача, або місцем проживання (перебування) позивача (ч. 1, 2 ст. 110 ЦПК).

2. За **домовленістю подружжя** справа може розглядатися за zareєстрованим місцем проживання (перебування) будь-кого з них (ч. 2 ст. 110 ЦПК).

3. Якщо **спір виник щодо розподілу нерухомого майна**, то позов потрібно подавати до місцевого загального суду виключно за місцем знаходження такого майна або його основної частини (ч. 1 ст. 114 ЦПК).

4. Якщо ж сімейний спір виник **за участю громадян України і обидві сторони проживають за межами України**, то для визначення компетентного суду в такій справі потрібно звернутися з клопотанням до Верховного Суду України. У такому ж порядку визначається підсудність **справи про розірвання шлюбу між громадянином України та іноземцем або особою без громадянства**, які проживають за межами України (ст. 111 ЦПК).

5. У порядку окремого провадження місцеві загальні суди вирішують справи, що виникають із сімейних відносин: про встановлення фактів, що мають юридичне значення, про усиновлення, про надання права на шлюб, про розірвання шлюбу за заявою подружжя, яке має дітей, за заявою будь-кого з подружжя, якщо один з нього засуджений до позбавлення волі, про встановлення режиму окремого проживання за заявою подружжя.

Справи про **усиновлення/удочеріння** розглядає та вирішує суд за місцем проживання дитини-сироти чи позбавленої батьківського піклування (ст. 251 ЦПК).

Справи про **встановлення фактів, що мають юридичне значення** (родинних відносин, перебування на утриманні; реєстрації, розірвання шлюбу; усиновлення; проживання однією сім'єю чоловіка та жінки без шлюбу; народження або смерті особи в певний час у разі неможливості реєстрації органом РАЦСу такого факту), вирішує суд за місцем проживання заявника (ч. 1 ст. 257 ЦПК).

Якщо із заявою про встановлення факту, який має юридичне значення має намір звернутися громадянин України, який проживає за її межами, то для визначення компетентного суду потрібно звернутися з клопотанням до Верховного Суду України (ч. 2 ст. 257 ЦПК).

5. ВИМОГИ З ЖИТЛОВИХ ПРАВОВІДНОСИН

Усі спори, що виникають з приводу володіння, користування і розпорядження житловими будинками та житловими приміщеннями вирішують місцеві загальні суди за правилами цивільного судочинства.

1. Спори, що виникають щодо **проживання чи користування житловим приміщенням**, вирішуються за позовом фізичної особи судом за заареєстрованим місцем проживання (перебування) або місцезнаходженням відповідача (ст. 109 ЦПК).

2. Однак, якщо спір виник щодо права власності на житловий будинок чи житлове приміщення, то такий спір **стосується нерухомого майна**, і має вирішуватися виключно за місцем знаходження такого житлового будинку чи приміщення (ч. 1 ст. 114 ЦПК).

6. ВИМОГИ ІЗ ЗЕМЕЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН

Залежно від предмету земельного спору та його суб'єктного складу такий спір може вирішуватися за правилами цивільного, господарського чи адміністративного судочинства.

1. Якщо інша **фізична чи юридична особа, претендує на Вашу земельну ділянку, заявляє свої права на неї, заперечує Ваше право на цю ділянку**, то звертайтеся за вирішенням такого спору залежно від суб'єктного складу спору до місцевого загального суду за правилами цивільного судочинства або місцевого господарського суду за правилами господарського судочинства.

Спори, що виникають з приводу володіння, користування і розпорядження земельними ділянками між фізичними особами, або між фізичною особою та юридичною особою, вирішують місцеві загальні суди за місцезнаходженням відповідної земельної ділянки або її основної частини (ч. 1 ст. 114 ЦПК).

При виникненні такого спору між юридичними особами, а також фізичними особами – суб'єктами підприємницької діяльності потрібно звертатися з позовом до місцевого господарського суду за місцем знаходження об'єкта земельних відносин або основної його частини (ч. 8 ст. 16 ГПК).

2. Якщо **спір виникає з органом місцевого самоврядування або органом державної влади з приводу виконання ними повноважень щодо розпорядження земельною ділянкою (зокрема надання її у**

приватну власність чи користування, вилучення її) чи контролю за дотриманням земельного законодавства, то такий спір вирішується в порядку адміністративного судочинства за зареєстрованим місцем проживання (перебування, знаходження) позивача або місцезнаходженням відповідача. Якщо відповідач є органом місцевого самоврядування (крім обласної ради, Київської або Севастопольської міської ради), то справу розглядатиме місцевий загальний суд, якщо ж державним органом, органом влади Автономної Республіки Крим, обласною радою, Київською або Севастопольською міською радою, то – місцевий (окружний) адміністративний суд. Якщо ж Ви оскаржуєте адміністративне стягнення, накладене на Вас органом влади (але не судом) за порушення земельного законодавства, з адміністративним позовом слід звертатися лише до місцевого загального суду (ч. 2 ст. 17, ст. 18 КАС, Рішення Конституційного Суду України 1 квітня 2010 р. №10-рп/2010).

7. ВИМОГИ З ТРУДОВИХ ПРАВОВІДНОСИН

Усі спори, що виникають з трудових правовідносин (поновлення на роботі, стягнення невиключеної заробітної плати тощо), вирішують місцеві загальні суди за правилами цивільного судочинства.

1. За загальним правилом **трудові спори** розглядає суд за зареєстрованим місцем проживання (перебування) або місцезнаходженням відповідача (ст. 109 ЦПК).

2. Однак для **відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням Вашого здоров'я на виробництві**, передбачено можливість звернутися до суду як за зареєстрованим місцем проживання (перебування) чи місцезнаходженням відповідача, так і за місцем Вашого проживання (перебування) або за місцем завдання шкоди (ч. 3 ст. 110 ЦПК).

Не вважаються трудовими спори, пов'язані з діяльністю особи на державній політичній посаді, професійною діяльністю суддів, прокурорів, військовою службою, альтернативною (невійськовою) службою, дипломатичною службою, іншою державною службою, службою в органах влади Автономної Республіки Крим та органах місцевого самоврядування. Такі види діяльності називаються публічною службою, і всі спори з відносин публічної служби розглядаються за правилами адміністративного судочинства (п. 2 ч. 2 ст. 17 КАС) місцевим загальним судом чи окружним адміністративним судом залежно від того, хто є відповідачем у справі (див. розділи про

оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їхніх посадових чи службових осіб).

8. ВИМОГИ З ПЕНСІЙНИХ ПРАВОВІДНОСИН ТА ІНШИХ ВИДІВ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Спори, що виникають з приводу пенсійних відносин вирішуються за правилами адміністративного або цивільного судочинства залежно від виду пенсійного забезпечення.

1. Якщо у Вас виник спір з приводу **державного пенсійного забезпечення** (наприклад, Вам неправильно нарахували пенсію або відмовили у її призначенні) **чи інших видів соціального забезпечення, що надаються державою чи органами місцевого самоврядування**, Ви можете звернутися з адміністративним позовом до місцевого загального суду як адміністративного суду за своїм зареєстрованим місцем проживання (перебування, знаходження) або за місцезнаходження відповідача (ч. 1 ст. 18, ч. 2 ст. 19 КАС) відповідно до правил адміністративного судочинства. Якщо Ви не проживаєте в Україні, позов слід подати за місцезнаходженням відповідача.

Це стосується усіх спорів з приводу обчислення, призначення, перерахунку, здійснення, надання, одержання пенсійних виплат, соціальних виплат непрацездатним громадянам, виплат за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням, виплат та пільг дітям війни, інших соціальних виплат, доплат, соціальних послуг, допомоги, захисту, пільг.

2. Позови, що виникають з **недержавного пенсійного забезпечення чи інших відносин соціального характеру з невідними суб'єктами**, подають до місцевого загального суду за зареєстрованим місцем проживання (перебування) чи місцезнаходженням відповідача за правилами цивільного судочинства (ч. 1 ст. 109 ЦПК).

9. ВИМОГИ ПРОТИ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ, ЇХНІХ ПОСАДОВИХ І СЛУЖБОВИХ ОСІБ

Справи, в яких **відповідачем є орган місцевого самоврядування (крім обласної ради, Київської або Севастопольської міської ради), його посадова чи службова особа**, вирішують місцеві загальні суди за правилами адміністративного судочинства (п. 1 ч. 1 ст. 18 КАС).

Під такими органами розуміють:

1) сільські, селищні, міські (крім Київської та Севастопольської рад), районні у містах ради;

2) виконавчі комітети, відділи, управління та інші виконавчі органи сільської, селищної, міської, районної у місті ради;

3) районні ради, що представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст (ст. 5 Закону “Про місцеве самоврядування в Україні”).

Головними посадовими особами місцевого самоврядування є сільський, селищний, міський голови (ст. 12 Закону “Про місцеве самоврядування в Україні”).

Справи, в яких **відповідачем є обласна рада, Київська або Севастопольська міська рада, її посадова чи службова особа**, вирішують *окружні адміністративні суди* за правилами адміністративного судочинства (ч. 2 ст. 18 КАС).

Якщо справа щодо однієї з вимог підсудна окружному адміністративному суду, а щодо іншої вимоги (вимог) – місцевому загальному суду як адміністративному суду, таку справу розглядає окружний адміністративний суд.

1. Якщо Ви маєте на меті оскаржити **правовий акт індивідуальної дії** (детально про це див. підрозділ “майнові вимоги до органу влади”), **або дії чи бездіяльність відповідного органу місцевого самоврядування, його посадової чи службової особи, що прийняті (вчинені, допущені) стосовно Вас особисто**, потрібно звертатися до суду на Ваш вибір – за своїм зареєстрованим місцем проживання (перебування, знаходження) або за місцезнаходженням відповідача (ч. 2 ст. 19 КАС). Якщо Ви не проживаєте в Україні, то позов слід подати за місцезнаходженням відповідача.

2. Якщо йдеться про оскарження **нормативно-правового акта** (тобто рішення, що зачіпає інтереси широкого кола осіб і спрямоване на неодноразове застосування), **або рішення, дій чи бездіяльності, що прийняті (вчинені, допущені) не стосовно Вас конкретно, але зачіпають Ваші інтереси**, то звертатися треба до суду за місцезнаходженням відповідача – відповідного органу чи посадової особи місцевого самоврядування (ч. 1 ст. 19 КАС).

10. ВИМОГИ ПРОТИ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ, ОРГАНІВ ВЛАДИ АВТОНОМНОЇ РЕСПУБЛІКИ КРИМ, ЇХНІХ ПОСАДОВИХ І СЛУЖБОВИХ ОСІБ

У випадках, коли відповідачем в адміністративній справі є орган державної влади, інший державний орган, орган влади Автономної Республіки Крим, їх посадова чи службова особа, потрібно звертатися до окружного адміністративного суду за правилами адміністративного судочинства (ч. 2 ст. 18 КАС). Але оскаржувати їхні рішення, дії чи бездіяльність у пенсійних чи соціальних спорах або у справах про адміністративні правопорушення (проступки) слід до місцевого загального суду як адміністративного суду за правилами адміністративного судочинства (ч. 1 і 2 ст. 18 КАС).

Якщо Ви хочете пред'явити **вимогу до посадової чи службової особи місцевого органу виконавчої влади**, то Ви можете подати адміністративний позов на свій вибір – або до місцевого загального суду, або до окружного адміністративного суду (ч. 3 ст. 18 КАС).

Якщо справа щодо однієї з вимог підсудна окружному адміністративному суду, а щодо іншої вимоги (вимог) – місцевому загальному суду як адміністративному суду, таку справу розглядає окружний адміністративний суд.

1. Для оскарження **правового акта індивідуальної дії або дії чи бездіяльності, що прийняті (вчинені, допущені) стосовно Вас особисто**, потрібно звертатися до суду за Вашим зареєстрованим місцем проживання (перебування) або за місцезнаходженням відповідача (ч. 2 ст. 19 КАС).

2. Якщо йдеться про **оскарження нормативно-правового акта** (тобто рішення, що зачіпає інтереси широкого кола осіб і спрямоване на неодноразове застосування), **або рішення, дій чи бездіяльності, що прийняті (вчинені, допущені) не стосовно Вас конкретно, але зачіпають Ваші інтереси**, то звертатися треба до суду за місцезнаходженням відповідача (ч. 1 ст. 19 КАС).

3. Для **оскарження нормативно-правових актів Кабінету Міністрів України, міністерства чи іншого центрального органу виконавчої влади, Національного банку України чи іншого суб'єкта владних повноважень, повноваження якого поширюються на всю територію України**, потрібно подавати позов до Окружного адміністративного суду міста Києва (ч. 3 ст. 19 КАС).

При цьому, під «суб'єктом владних повноважень, повноваження якого поширюються на всю територію України», тут слід розуміти державний орган чи інший суб'єкт владних повноважень, який законом уповноважений видавати підзаконні правові акти, обов'язкові на всій території України (наприклад, Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення, з'їзд суддів України, Рада суддів України тощо). Як правило, це єдиний на території України орган, який виконує відповідні повноваження.

Це ж саме правило підсудності діє в **адміністративних справах за позовом до закордонного дипломатичного чи консульського представництва України, його посадової чи службової особи.**

4. Для **оскарження актів, дій чи бездіяльності Верховної Ради України, Президента України, Вищої ради юстиції, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України** потрібно звертатися з позовом відразу до Вищого адміністративного суду України (ч. 4 ст. 18 КАС). Рішення Вищого адміністративного суду за результатом розгляду такої справи буде остаточним.

11. ВИМОГИ З ПРИВОДУ УТОЧНЕННЯ ВИБОРЧИХ СПИСКІВ

Справи про уточнення виборчого списку, а також з приводу оскарження рішень, дій чи бездіяльності виборчих комісій та їхніх членів вирішуються за правилами адміністративного судочинства.

Кожен, хто має право голосу на відповідних виборах чи референдумі, у випадках незнаходження своїх даних у відповідному виборчому списку, або виявлення помилок чи неточностей у виборчому списку щодо себе особисто або інших осіб, може звернутися з адміністративним позовом про **уточнення списку виборців, зокрема про включення або виключення зі списку**, до місцевого загального суду за місцезнаходженням відповідної комісії (ч. 1, 2 ст. 173 КАС).

У процесі виборів часто виникають й інші спори – їх також суди розглядають за правилами адміністративного судочинства (див. зокрема статті 172-179 КАС). І там передбачено спеціальні правила підсудності, на яких ми, однак, зупинятися не будемо, оскільки переважно учасниками цих спорів є учасники виборчих перегонів.

12. НАКЛАДЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ СТЯГНЕНЬ ТА ЇХ ОСКАРЖЕННЯ

Треба розрізняти справи про накладення адміністративних стягнень, у яких особу притягують до адміністративної відповідальності, і справи про оскарження рішень про накладення адміністративних стягнень, де вона стверджує про протиправність застосування до неї адміністративного стягнення.

1. справи про **накладення адміністративних стягнень** розглядають місцеві загальні суди (а за неповагу до суду – й інші суди) або відповідний адміністративний орган за місцем вчинення правопорушення, а в деяких випадках (наприклад, щодо дорожніх проступків) – також за місцем проживання особи або обліку транспортного засобу за правилами Кодексу України про адміністративні правопорушення.

2. **Постанову місцевого загального суду про накладення адміністративного стягнення** може бути оскаржено в апеляційному порядку до відповідного апеляційного суду з розгляду цивільних, кримінальних справ, а також справ про адміністративні правопорушення, в межах територіальної юрисдикції якого знаходиться місцевий суд, що ухвалив рішення (ст. 294 Кодексу України про адміністративні правопорушення).

3. **Постанову державного органу (крім суду) або органу місцевого самоврядування, їхніх посадових осіб і службових осіб про накладення адміністративного стягнення** можна оскаржити до місцевого загального суду за зареєстрованим місцем свого проживання (перебування) або за місцем знаходження відповідача за правилами адміністративного судочинства – через подання адміністративного позову протягом десяти днів з дня винесення постанови (п. 2 ч. 1 ст. 18 КАС).

13. ОСКАРЖЕННЯ РІШЕНЬ, ДІЙ ЧИ БЕЗДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ

Якщо Ви є учасником виконавчого провадження або особою, залученою до проведення виконавчих дій, Ви маєте право оскаржити рішення, дію чи бездіяльність державного виконавця чи іншої посадової особи державної виконавчої служби до суду, якщо вважаєте, що під час виконання було порушено Ваші права чи свободи.

1. Якщо Ви бажаєте оскаржити **рішення, дії чи бездіяльність державного виконавця під час виконання судового рішення, ухваленого в ци-**

вільній справі, то заявити скаргу можна до відповідного місцевого загального суду, який видав виконавчий документ (ст. 383, ч. 2 ст. 384 ЦПК).

2. Якщо ж виникає необхідність оскаржити **рішення, дії чи бездіяльність державного виконавця щодо виконання рішень, ухвал, постанов господарських судів**, то скаргу слід подати до відповідного місцевого господарського суду (ч. 1, 2 ст. 121-2 ГПК).

3. У всіх **інших випадках, коли оскаржуються рішення, дії чи бездіяльність державної виконавчої служби**, необхідно подавати адміністративний позов до окружного адміністративного суду за своїм зареєстрованим місцем свого проживання (перебування) або за місцезнаходженням відповідного органу державної виконавчої служби - відповідача (ч. 2 ст. 18, ч. 2 ст. 19, ч. 1 ст. 181 КАС).

14. ВИМОГИ У СПРАВАХ З ІНОЗЕМНИМ ЕЛЕМЕНТОМ

Відповідно до ч. 1 ст. 76 Закону України “Про міжнародне приватне право” українські суди можуть приймати до свого провадження і розглядати **справи з іноземним елементом**, тобто справи у яких хоча б один учасник правовідносин є іноземцем, особою без громадянства або іноземною юридичною особою; об’єкт правовідносин знаходиться на території іноземної держави; або юридичний факт, який впливає на виникнення, зміну або припинення правовідносин, мав чи має місце на території іноземної держави.

1. Для вирішення спору, пов’язаного з іноземним елементом, сторони можуть укласти між собою договір про підсудність їхньої справи суду України. Однак такий договір не може бути укладений у випадках виключної підсудності.

2. Виключно судам України підсудні справи:

- 1) щодо нерухомого майна, яке знаходиться на території України;
- 2) між дітьми та батьками, які мають місце проживання в Україні;
- 3) щодо усиновлення, яке було здійснено або здійснюється на території України;
- 4) щодо спадщини, де спадкодавець був громадянином України і мав в ній місце проживання;
- 5) щодо оформлення права інтелектуальної власності, яке потребує реєстрації чи видачі свідоцтва (патенту) в Україні;

6) щодо реєстрації або ліквідації на території України іноземних юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців;

7) щодо дійсності записів у державному реєстрі, кадастрі України;

8) про банкрутство боржника, який був створений відповідно до законодавства України;

9) щодо випуску або знищення цінних паперів, оформлених в Україні.

3. Суди України можуть розглядати також справи:

1) у яких відповідач на території України має місце проживання або місцезнаходження, рухоме чи нерухоме майно, на яке можна накласти стягнення, або знаходиться філія або представництво іноземної юридичної особи;

2) про відшкодування шкоди, якщо її було завдано на території України;

3) про сплату аліментів або про встановлення батьківства, якщо позивач має місце проживання в Україні;

4) про відшкодування шкоди, якщо позивач - фізична особа має місце проживання в Україні або відповідач - юридична особа має місцезнаходження в Україні;

5) про спадщину, якщо спадкодавець у момент смерті був громадянином України або мав в Україні останнє місце проживання;

6) у яких дія або подія, що стала підставою для подання позову, мала місце на території України;

7) про визнання безвісно відсутньою або оголошення померлою особи, останнє відоме місце проживання якої знаходиться на території України;

8) окремого провадження щодо особистого статусу або дієздатності громадянина України;

9) проти громадянина України, який за кордоном діє як дипломатичний агент або з інших підстав має імунітет від місцевої юрисдикції, відповідно до міжнародного договору не може бути порушена за кордоном.

Якщо справа підсудна суду України, то конкретний суд для її розгляду визначається згідно із загальними правилами підсудності, які були розкриті у минулих розділах.

15. ОСКАРЖЕННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ

Якщо рішення місцевого суду у справі Вас не задовольняє, а саме Ви вважаєте, що суд неправильно встановив обставини (факти) і (або) неправильно застосував до них норми матеріального права чи порушив правила судочинства, тоді Ви маєте право оскаржити таке рішення з цих підстав до відповідного **апеляційного суду**, в межах територіальної юрисдикції якого знаходиться місцевий суд, що ухвалив рішення. Апеляційний суд буде у Вашій справі другою (апеляційною) інстанцією.

Якщо й після цього результат вирішення справи Вас не влаштовує, Ви маєте право оскаржити рішення апеляційного суду, а разом з ним і рішення місцевого суду – до третьої (касаційної) інстанції. У цивільних та кримінальних справах такою інстанцією є **Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ**; у господарських справах касаційною інстанцією є **Вищий господарський суд**, а в адміністративних – **Вищий адміністративний суд**.

Запам'ятайте: оскаржуючи судові рішення у касаційному порядку, Ви повинні обґрунтувати у касаційній скарзі, у чому полягає неправильне застосування судом норм матеріального права чи порушення правил судочинства, що вплинуло на результат вирішення справи. Посилатися на неправильну оцінку доказів та неправильне встановлення обставин, якщо при цьому суд не порушив закону, у касаційній скарзі не можна.

У виняткових випадках рішення вищих спеціалізованих судів в цивільних, кримінальних, господарських та адміністративних справах можуть бути переглянуті **Верховним Судом**. Йдеться, зокрема, про випадки різного застосування судом (судами) касаційної інстанції однієї й тієї самої норми матеріального права в аналогічних питаннях, а також про наявність рішення Європейського суду з прав людини проти України, що вимагає перегляд судових рішень національних судів.

КОНСТИТУЦІЯ УКРАЇНИ (ВИТЯГ)

Стаття 124. Правосуддя в Україні здійснюється виключно судами. Делегування функцій судів, а також привласнення цих функцій іншими органами чи посадовими особами не допускаються.

Юрисдикція судів поширюється на всі правовідносини, що виникають у державі.

Судочинство здійснюється Конституційним Судом України та судами загальної юрисдикції.

Народ безпосередньо бере участь у здійсненні правосуддя через народних засідателів і присяжних.

Судові рішення ухвалюються судами іменем України і є обов'язковими до виконання на всій території України.

Стаття 125. Система судів загальної юрисдикції в Україні будується за принципами територіальності і спеціалізації.

Найвищим судовим органом у системі судів загальної юрисдикції є Верховний Суд України.

Вищими судовими органами спеціалізованих судів є відповідні вищі суди.

Відповідно до закону діють апеляційні та місцеві суди.

Створення надзвичайних та особливих судів не допускається.

ЦИВІЛЬНИЙ КОДЕКС УКРАЇНИ (ВИТЯГ)

СТАТТЯ 29. МІСЦЕ ПРОЖИВАННЯ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ

1. Місцем проживання фізичної особи є житловий будинок, квартира, інше приміщення, придатне для проживання в ньому (гуртожиток, готель тощо), у відповідному населеному пункті, в якому фізична особа проживає постійно, переважно або тимчасово.

2. Фізична особа, яка досягла чотирнадцяти років, вільно обирає собі місце проживання, за винятком обмежень, які встановлюються законом.

3. Місцем проживання фізичної особи у віці від десяти до чотирнадцяти років є місце проживання її батьків (усиновлювачів) або одного з них, з ким вона проживає, опікуна або місцезнаходження навчального закладу чи закладу охорони здоров'я тощо, в якому вона проживає, якщо інше місце проживання не встановлено за згодою між дитиною та батьками (усиновлювачами, опікуном) або організацією, яка виконує щодо неї функції опікуна.

У разі спору місце проживання фізичної особи у віці від десяти до чотирнадцяти років визначається органом опіки та піклування або судом.

4. Місцем проживання фізичної особи, яка не досягла десяти років, є місце проживання її батьків (усиновлювачів) або одного з них, з ким вона проживає, опікуна або місцезнаходження навчального закладу чи закладу охорони здоров'я, в якому вона проживає.

5. Місцем проживання недієздатної особи є місце проживання її опікуна або місцезнаходження відповідної організації, яка виконує щодо неї функції опікуна.

6. Фізична особа може мати кілька місць проживання.

СТАТТЯ 93. МІСЦЕЗНАХОДЖЕННЯ ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ

1. Місцезнаходженням юридичної особи є адреса органу або особи, які відповідно до установчих документів юридичної особи чи закону виступають від її імені.

ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ КОДЕКС УКРАЇНИ (ВИТЯГ)

СТАТТЯ 15. КОМПЕТЕНЦІЯ СУДІВ ЩОДО РОЗГЛЯДУ ЦИВІЛЬНИХ СПРАВ

СТАТТЯ 15. КОМПЕТЕНЦІЯ СУДІВ ЩОДО РОЗГЛЯДУ ЦИВІЛЬНИХ СПРАВ

1. Суди розглядають у порядку цивільного судочинства справи щодо:

1) захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів, що виникають із цивільних, житлових, земельних, сімейних, трудових відносин;

2) виключено

3) інших правовідносин, крім випадків, коли розгляд таких справ проводиться за правилами іншого судочинства.

2. Законом може бути передбачено розгляд інших справ за правилами цивільного судочинства.

3. Суди розглядають справи, визначені у частині першій цієї статті, в порядку позовного, наказного та окремого провадження.

СТАТТЯ 107. СУД ПЕРШОЇ ІНСТАНЦІЇ

1. Усі справи, що підлягають вирішенню в порядку цивільного судочинства,

розглядаються районними, районними у містах, міськими та міськрайонними судами.

СТАТТЯ 108. ПІДСУДНІСТЬ СПРАВ, У ЯКИХ ОДНІЄЮ ІЗ СТОРІН Є СУД АБО СУДДЯ

1. Підсудність цивільних справ, у яких однією із сторін є суд або суддя цього суду, визначається ухвалою судді суду вищої інстанції без виклику сторін.
2. Підсудність справ, у яких однією із сторін є Верховний Суд України або суддя цього суду, визначається за загальними правилами підсудності.

СТАТТЯ 109. ПІДСУДНІСТЬ СПРАВ ЗА МІСЦЕЗНАХОДЖЕННЯМ ВІДПОВІДАЧА

1. Позови до фізичної особи пред'являються в суд за зареєстрованим у встановленому законом порядку місцем її проживання або за зареєстрованим у встановленому законом порядку місцем її перебування.
2. Позови до юридичних осіб пред'являються в суд за їхнім місцезнаходженням.

СТАТТЯ 110. ПІДСУДНІСТЬ СПРАВ ЗА ВИБОРОМ ПОЗИВАЧА

1. Позови про стягнення аліментів, про визнання батьківства відповідача, позови, що виникають з трудових правовідносин, можуть пред'являтися також за зареєстрованим місцем проживання чи перебування позивача.
2. Позови про розірвання шлюбу можуть пред'являтися за зареєстрованим місцем проживання чи перебування позивача також у разі, якщо на його утриманні є малолітні або неповнолітні діти або якщо він не може за станом здоров'я чи з інших поважних причин виїхати до місця проживання відповідача. За домовленістю подружжя справа може розглядатися за зареєстрованим місцем проживання чи перебування будь-кого з них.
3. Позови про відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю фізичної особи, чи шкоди, завданої внаслідок скоєння злочину, можуть пред'являтися також за зареєстрованим місцем проживання чи перебування позивача, або за місцем завдання шкоди.
4. Позови, пов'язані з відшкодуванням шкоди, завданої особі незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органу дізнання, досудового слідства, прокуратури або суду, можуть пред'являтися також за зареєстрованим місцем проживання чи перебування позивача.
5. Позови про захист прав споживачів можуть пред'являтися також за зареєстрованим місцем проживання чи перебування споживача або за місцем заподіяння шкоди чи виконання договору.

6. Позови про відшкодування шкоди, завданої майну фізичних або юридичних осіб, можуть пред'являтися також за місцем завдання шкоди.
7. Позови, що виникають з діяльності філії або представництва юридичної особи, можуть пред'являтися також за їх місцезнаходженням.
8. Позови, що виникають з договорів, у яких зазначено місце виконання або виконувати які через їх особливість можна тільки в певному місці, можуть пред'являтися також за місцем виконання цих договорів.
9. Позови до відповідача, місце реєстрації проживання або перебування якого невідоме, пред'являються за місцезнаходженням майна відповідача чи за останнім відомим зареєстрованим його місцем проживання або перебування чи постійного його заняття (роботи).
10. Позови до відповідача, який не має в Україні місця проживання чи перебування, можуть пред'являтися за місцезнаходженням його майна або за останнім відомим зареєстрованим місцем його проживання чи перебування в Україні.
11. Позови про відшкодування збитків, завданих зіткненням суден, а також про стягнення сум винагороди за рятування на морі, можуть пред'являтися також за місцезнаходженням судна відповідача або порту реєстрації судна.
12. Позови до стягувача про визнання виконавчого напису нотаріуса таким, що не підлягає виконанню, або про повернення стягненого за виконавчим написом нотаріуса, можуть пред'являтися також за місцем його виконання.
13. Позови Міністерства юстиції України на підставі міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, в інтересах і за довіреністю позивача, який не має в Україні зареєстрованого місця проживання чи перебування, можуть також пред'являтися за місцезнаходженням міністерства або його територіальних органів.
14. Позивач має право на вибір між кількома судами, яким згідно з цією статтею підсудна справа, за винятком виключної підсудності, встановленої статтею 114 цього Кодексу.

СТАТТЯ 111. ПІДСУДНІСТЬ СПРАВ ЗА УЧАСТЮ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ, ЯКЩО ОБИДВІ СТОРОНИ ПРОЖИВАЮТЬ ЗА ЇЇ МЕЖАМИ

1. Підсудність справ за участю громадян України, якщо обидві сторони проживають за її межами, за клопотанням позивача визначається ухвалою судді Верховного Суду України. У такому самому порядку визначається підсудність справи про розірвання шлюбу між громадянином України та іноземцем або особою без громадянства, які проживають за межами України.

СТАТТЯ 114. ВИКЛЮЧНА ПІДСУДНІСТЬ

1. Позови, що виникають з приводу нерухомого майна, пред'являються за місцезнаходженням майна або основної його частини.
2. Позови про виключення майна з опису пред'являються за місцезнаходженням цього майна або основної його частини.
3. Позови кредиторів спадкодавця, що подаються до прийняття спадщини спадкоємцями, пред'являються за місцезнаходженням спадкового майна або основної його частини.
4. Позови до перевізників, що виникають з договорів перевезення вантажів, пасажирів, багажу, пошти, пред'являються за місцезнаходженням перевізника.

СТАТТЯ 115. НАСЛІДКИ ПОРУШЕННЯ ПРАВИЛ ПІДСУДНОСТІ

1. Якщо суддя, вирішуючи питання про відкриття провадження у справі, встановить, що справа не підсудна цьому суду, заява повертається позивачеві для подання до належного суду, про що постановляється ухвала. Ухвала суду разом із заявою та всіма додатками до неї надсилаються позивачеві.

ГОСПОДАРСЬКИЙ ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ КОДЕКС УКРАЇНИ (ВИТЯГ)

СТАТТЯ 1. ПРАВО НА ЗВЕРНЕННЯ ДО ГОСПОДАРСЬКОГО СУДУ

Підприємства, установи, організації, інші юридичні особи (у тому числі іноземні), громадяни, які здійснюють підприємницьку діяльність без створення юридичної особи і в установленому порядку набули статусу суб'єкта підприємницької діяльності (далі - підприємства та організації), мають право звертатися до господарського суду згідно з встановленою підвідомчістю господарських справ за захистом своїх порушених або оспорюваних прав і охоронюваних законом інтересів, а також для вжиття передбачених цим Кодексом заходів, спрямованих на запобігання правопорушенням.

У випадках, передбачених законодавчими актами України, до господарського суду мають право також звертатися державні та інші органи, фізичні особи, що не є суб'єктами підприємницької діяльності.

Угода про відмову від права на звернення до господарського суду є недійсною.

СТАТТЯ 12. СПРАВИ, ПІДВІДОМЧІ ГОСПОДАРСЬКИМ СУДАМ

Господарським судам підвідомчі:

1) справи у спорах, що виникають при укладанні, зміні, розірванні і виконанні господарських договорів, у тому числі щодо приватизації майна, та з інших підстав, крім:

спорів про приватизацію державного житлового фонду;

спорів, що виникають при погодженні стандартів та технічних умов;

спорів про встановлення цін на продукцію (товари), а також тарифів на послуги (виконання робіт), якщо ці ціни і тарифи відповідно до законодавства не можуть бути встановлені за угодою сторін;

спорів, що виникають із публічно-правових відносин та віднесені до компетенції Конституційного Суду України та адміністративних судів;

інших спорів, вирішення яких відповідно до законів України та міжнародних договорів України віднесено до відання інших органів;

2) справи про банкрутство.

3) справи за заявами органів Антимонопольного комітету України, Рахункової палати з питань, віднесених законодавчими актами до їх компетенції.

4) справи, що виникають з корпоративних відносин у спорах між господарським товариством та його учасником (засновником, акціонером), у тому числі учасником, який вибув, а також між учасниками (засновниками, акціонерами)

господарських товариств, що пов'язані із створенням, діяльністю, управлінням та припиненням діяльності цього товариства, крім трудових спорів.

5) справи у спорах щодо обліку прав на цінні папери.

6) справи у спорах, що виникають із земельних відносин, в яких беруть участь суб'єкти господарської діяльності, за винятком тих, що віднесено до компетенції адміністративних судів.

Підвідомчий господарським судам спір може бути передано сторонами на вирішення третейського суду (арбітражу), крім спорів про визнання недійсними актів, а також спорів, що виникають при укладанні, зміні, розірванні та виконанні господарських договорів, пов'язаних із задоволенням державних потреб, та спорів, передбачених пунктом 4 частини першої цієї статті.

СТАТТЯ 13. СПРАВИ, ПІДСУДНІ МІСЦЕВИМ ГОСПОДАРЬКИМ СУДАМ

Місцеві господарські суди розглядають у першій інстанції усі справи, підвідомчі господарським судам.

СТАТТЯ 15. ТЕРИТОРІАЛЬНА ПІДСУДНІСТЬ СПРАВ ГОСПОДАРЬКОМУ СУДУ

Справи у спорах, що виникають при укладанні, зміні та розірванні господарських договорів, справи у спорах про визнання договорів недійсними розглядаються господарським судом за місцезнаходженням сторони, зобов'язаної за договором здійснити на користь другої сторони певні дії, такі як: передати майно, виконати роботу, надати послуги, сплатити гроші тощо.

Справи у спорах, що виникають при виконанні господарських договорів та з інших підстав, а також справи про визнання недійсними актів розглядаються господарським судом за місцезнаходженням відповідача.

Справи у спорах за участю кількох відповідачів розглядаються господарським судом за місцезнаходженням одного з відповідачів за вибором позивача. справи у спорах за участю боржника і стягувача про визнання виконавчого напису нотаріуса таким, що не підлягає виконанню, або про повернення стягненого за виконавчим написом нотаріуса розглядаються господарським судом за місцезнаходженням відповідача або за місцем виконання виконавчого напису нотаріуса за вибором позивача.

Якщо юридичну особу представляє уповноважений нею відособлений підрозділ, територіальна підсудність спору визначається з урахуванням частин першої - третьої цієї статті залежно від місцезнаходження відособленого підрозділу.

Місце розгляду справи з господарського спору, в якому однією з сторін є апеляційний господарський суд, господарський суд Автономної Республіки Крим,

господарський суд області, міст Києва та Севастополя, визначає Вищий господарський суд.

Справи про банкрутство розглядаються господарським судом за місцезнаходженням боржника.

СТАТТЯ 16. ВИКЛЮЧНА ПІДСУДНІСТЬ СПРАВ

Віднесені до підсудності господарського суду справи у спорах, що виникають з договору перевезення, в яких одним з відповідачів є орган транспорту, розглядаються господарським судом за місцезнаходженням цього органу.

Справи у спорах про право власності на майно або про витребування майна з чужого незаконного володіння чи про усунення перешкод у користуванні майном розглядаються господарським судом за місцезнаходженням майна.

Справи у спорах про порушення майнових прав інтелектуальної власності розглядаються господарським судом за місцем вчинення порушення.

Справи у спорах, у яких відповідачем є вищий чи центральний орган виконавчої влади, Національний банк України, Рахункова палата, Верховна Рада Автономної Республіки Крим або Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київська та Севастопольська міські ради або обласні, Київська і Севастопольська міські державні адміністрації, а також справи, матеріали яких містять державну таємницю, розглядаються господарським судом міста Києва.

Частина п'яту виключено

Справи у спорах між господарським товариством та його учасником (засновником, акціонером), у тому числі учасником, який вибув, а також між учасниками (засновниками, акціонерами) господарського товариства, що пов'язані із створенням, діяльністю, управлінням та припиненням діяльності цього товариства, розглядаються господарським судом за місцезнаходженням господарського товариства згідно з Єдиним державним реєстром юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців.

Справи у спорах щодо обліку прав на цінні папери розглядаються господарським судом за місцезнаходженням емітента.

Справи у спорах, передбачених пунктом 6 частини першої статті 12 цього Кодексу, розглядаються господарським судом за місцезнаходженням об'єктів земельних відносин або основної їх частини, за винятком справ, передбачених частиною четвертою цієї статті.

КОДЕКС АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА УКРАЇНИ (ВИТЯГ)

СТАТТЯ 4. ПРАВОСУДДЯ В АДМІНІСТРАТИВНИХ СПРАВАХ

1. Правосуддя в адміністративних справах здійснюється адміністративними судами.
2. Юрисдикція адміністративних судів поширюється на всі публічно-правові спори, крім спорів, для яких законом встановлений інший порядок судового вирішення.

СТАТТЯ 17. ЮРИСДИКЦІЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ СУДІВ ЩОДО ВИРІШЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ СПРАВ

1. Юрисдикція адміністративних судів поширюється на правовідносини, що виникають у зв'язку з здійсненням суб'єктом владних повноважень владних управлінських функцій, а також у зв'язку з публічним формуванням суб'єкта владних повноважень шляхом виборів або референдуму.
2. Юрисдикція адміністративних судів поширюється на публічно-правові спори, зокрема:
  - 1) спори фізичних чи юридичних осіб із суб'єктом владних повноважень щодо оскарження його рішень (нормативно-правових актів чи правових актів індивідуальної дії), дій чи бездіяльності;
  - 2) спори з приводу прийняття громадян на публічну службу, її проходження, звільнення з публічної служби;
  - 3) спори між суб'єктами владних повноважень з приводу реалізації їхньої компетенції у сфері управління, у тому числі делегованих повноважень;
  - 4) спори, що виникають з приводу укладання, виконання, припинення, скасування чи визнання нечинними адміністративних договорів;
  - 5) спори за зверненням суб'єкта владних повноважень у випадках, встановлених Конституцією та законами України;
  - 6) спори щодо правовідносин, пов'язаних з виборчим процесом чи процесом референдуму.
3. Юрисдикція адміністративних судів не поширюється на публічно-правові справи:
  - 1) що віднесені до юрисдикції Конституційного Суду України;
  - 2) що належить вирішувати в порядку кримінального судочинства;
  - 3) про накладення адміністративних стягнень;
  - 4) щодо відносин, які відповідно до закону, статуту (положення) об'єднання громадян віднесені до його внутрішньої діяльності або виключної компетенції.

СТАТТЯ 18. ПРЕДМЕТНА ПІДСУДНІСТЬ АДМІНІСТРАТИВНИХ СПРАВ

1. Місцевим загальним судам як адміністративним судам підсудні:

1) адміністративні справи, у яких однією зі сторін є орган чи посадова особа місцевого самоврядування, посадова чи службова особа органу місцевого самоврядування, крім тих, які підсудні окружним адміністративним судам;

2) усі адміністративні справи з приводу рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень у справах про притягнення до адміністративної відповідальності;

3) виключено

4) усі адміністративні справи щодо спорів фізичних осіб з суб'єктами владних повноважень з приводу обчислення, призначення, перерахунку, здійснення, надання, одержання пенсійних виплат, соціальних виплат непрацездатним громадянам, виплат за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням, виплат та пільг дітям війни, інших соціальних виплат, доплат, соціальних послуг, допомоги, захисту, пільг.

2. Окружним адміністративним судам підсудні адміністративні справи, у яких однією зі сторін є орган державної влади, інший державний орган, орган влади Автономної Республіки Крим, обласна рада, Київська або Севастопольська міська рада, їх посадова чи службова особа, крім випадків, передбачених цим Кодексом, та крім справ з приводу їхніх рішень, дій чи бездіяльності у справах про адміністративні проступки та справ, які підсудні місцевим загальним судам як адміністративним судам.

3. Справи щодо оскарження дій або бездіяльності посадових чи службових осіб місцевих органів виконавчої влади розглядаються і вирішуються місцевим загальним судом як адміністративним судом або окружним адміністративним судом за вибором позивача.

4. Вищому адміністративному суду України як суду першої інстанції підсудні справи щодо встановлення Центральною виборчою комісією результатів виборів або всеукраїнського референдуму, справи про дострокове припинення повноважень народного депутата України, а також справи щодо оскарження актів, дій чи бездіяльності Верховної Ради України, Президента України, Вищої ради юстиції, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України.

5. У разі невизначеності цим Кодексом предметної підсудності адміністративної справи така справа розглядається місцевим адміністративним судом за вибором позивача.

СТАТТЯ 19. ТЕРИТОРІАЛЬНА ПІДСУДНІСТЬ АДМІНІСТРАТИВНИХ СПРАВ

1. Адміністративні справи вирішуються адміністративним судом за місцезнаходженням відповідача, крім випадків, передбачених цим Кодексом.

2. Адміністративні справи з приводу оскарження правових актів індивідуальної дії, а також дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень, які прийняті (вчинені, допущені) стосовно конкретної фізичної чи юридичної особи (їх об'єднань), вирішуються за вибором позивача адміністративним судом за зареєстрованим у встановленому законом порядку місцем проживання (перебування, знаходження) цієї особи-позивача, або адміністративним судом за місцезнаходженням відповідача, крім випадків, передбачених цим Кодексом. Якщо така особа не має місця проживання (перебування, знаходження) в Україні, тоді справу вирішує адміністративний суд за місцезнаходженням відповідача.

3. Адміністративні справи з приводу оскарження нормативно-правових актів Кабінету Міністрів України, міністерства чи іншого центрального органу виконавчої влади, Національного банку України чи іншого суб'єкта владних повноважень, повноваження якого поширюються на всю територію України, крім випадків, передбачених цим Кодексом, адміністративні справи, відповідачем у яких є закордонне дипломатичне чи консульське представництво України, його посадова чи службова особа, а також адміністративні справи про анулювання реєстраційного свідоцтва політичної партії, про заборону (примусовий розпуск, ліквідацію) політичної партії вирішуються окружним адміністративним судом, територіальна юрисдикція якого поширюється на місто Київ.

4. У разі невизначеності цим Кодексом територіальної підсудності адміністративної справи така справа розглядається місцевим адміністративним судом за вибором позивача.

СТАТТЯ 20. ІНСТАНЦІЙНА ПІДСУДНІСТЬ АДМІНІСТРАТИВНИХ СПРАВ

1. Місцеві адміністративні суди (місцеві загальні суди як адміністративні суди та окружні адміністративні суди), а також Вищий адміністративний суд України у випадках, встановлених цим Кодексом, вирішують адміністративні справи як суди першої інстанції.

2. Апеляційні адміністративні суди переглядають судові рішення місцевих адміністративних судів (місцевих загальних судів як адміністративних судів та окружних адміністративних судів), які знаходяться у межах їхньої територіальної юрисдикції, в апеляційному порядку як суди апеляційної інстанції.

3. Вищий адміністративний суд України переглядає судові рішення місцевих та апеляційних адміністративних судів у касаційному порядку як суд касаційної інстанції. У випадку, визначеному частиною шостою статті 177 цього Кодексу, Вищий адміністративний суд України переглядає в апеляційному

порядку як суд апеляційної інстанції судові рішення Київського апеляційного адміністративного суду.

4. Верховний Суд України у випадках, установлених цим Кодексом, переглядає судові рішення адміністративних судів після їх перегляду в касаційному порядку.

СТАТТЯ 21. ПІДСУДНІСТЬ КІЛЬКОХ ПОВ'ЯЗАНИХ МІЖ СОБОЮ ВИМОГ

1. Позивач може заявити кілька вимог в одній позовній заяві, якщо вони пов'язані між собою.

Якщо справа щодо пов'язаних вимог територіально підсудна різним місцевим адміністративним судам, то її розглядає один з цих судів за вибором позивача.

Якщо справа щодо однієї з вимог підсудна окружному адміністративному суду, а щодо іншої вимоги (вимог) - місцевому загальному суду як адміністративному суду, таку справу розглядає окружний адміністративний суд.

Якщо справа щодо однієї з вимог підсудна Київському апеляційному адміністративному суду, а щодо іншої вимоги (вимог) - іншому адміністративному суду, таку справу розглядає Київський апеляційний адміністративний суд.

2. Вимоги про відшкодування шкоди, заподіяної протиправними рішеннями, діями чи бездіяльністю суб'єкта владних повноважень або іншим порушенням прав, свобод та інтересів суб'єктів публічно-правових відносин, розглядаються адміністративним судом, якщо вони заявлені в одному провадженні з вимогою вирішити публічно-правовий спір. Інакше вимоги про відшкодування шкоди вирішуються судами в порядку цивільного або господарського судочинства.

3. Не допускається об'єднання в одне провадження кількох вимог, які належить розглядати в порядку різного судочинства, якщо інше не встановлено законом.

СТАТТЯ 172. ОСОБЛИВОСТІ ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВАХ ЩОДО ОСКАРЖЕННЯ РІШЕНЬ, ДІЙ АБО БЕЗДІЯЛЬНОСТІ ВИБОРЧИХ КОМІСІЙ, КОМІСІЙ З РЕФЕРЕНДУМУ, ЧЛЕНІВ ЦИХ КОМІСІЙ

1. Право оскаржувати рішення, дії чи бездіяльність виборчих комісій, комісій з референдуму, членів цих комісій мають суб'єкти відповідного виборчого процесу (крім виборчої комісії), а також ініціативна група референдуму, інші суб'єкти ініціювання референдуму.

2. Виборець (громадянин, який має право голосу у відповідних виборах або референдумі) може оскаржити рішення, дію чи бездіяльність виборчої ко-

місії, комісії з референдуму, членів цих комісій, якщо таке рішення, дія чи бездіяльність порушує виборчі права або інтереси щодо участі у виборчому процесі чи процесі референдуму його особисто.

3. Рішення, дії або бездіяльність Центральної виборчої комісії щодо встановлення нею результатів виборів чи всеукраїнського референдуму оскаржуються до Вищого адміністративного суду України. Усі інші рішення, дії або бездіяльність Центральної виборчої комісії, члена цієї комісії оскаржуються до Київського апеляційного адміністративного суду.

4. Рішення, дії чи бездіяльність виборчої комісії Автономної Республіки Крим, обласних, районних, міських (в тому числі міст Києва та Севастополя), районних у містах виборчих комісій щодо підготовки та проведення місцевих виборів; територіальних (окружних) виборчих комісій щодо підготовки та проведення виборів Президента України, народних депутатів України; обласних комісій з референдуму і комісії Автономної Республіки Крим з всеукраїнського референдуму, а також членів зазначених комісій оскаржуються до окружного адміністративного суду за місцезнаходженням відповідної комісії.

5. Рішення, дії чи бездіяльність виборчих комісій, комісій з референдуму, членів цих комісій, за винятком рішень, дій чи бездіяльності, що визначені частинами третьою - четвертою цієї статті, оскаржуються до місцевого загального суду як адміністративного суду за місцезнаходженням відповідної комісії.

6. Позовні заяви щодо рішень, дій чи бездіяльності виборчої комісії, комісії з референдуму, членів цих комісій може бути подано до адміністративного суду у п'ятиденний строк з дня прийняття рішення, вчинення дії або допущення бездіяльності.

7. Позовні заяви щодо рішень, дій чи бездіяльності виборчої комісії, комісії з референдуму, членів цих комісій, що мали місце до дня голосування, може бути подано до адміністративного суду у строк, встановлений частиною шостою цієї статті, але не пізніше двадцять четвертої години дня, що передуює дню голосування.

8. Позовні заяви щодо рішень, дій чи бездіяльності дільничної виборчої комісії, дільничної комісії з референдуму, членів цих комісій, що мали місце у день голосування, під час підрахунку голосів та встановлення результатів голосування на дільниці, може бути подано до адміністративного суду у дводенний строк з дня прийняття рішення, вчинення дії або допущення бездіяльності.

9. Суд приймає позовну заяву щодо рішення, дії чи бездіяльності виборчої комісії, комісії з референдуму або члена відповідної комісії до розгляду

незалежно від сплати судового збору. У разі несплати судового збору на момент вирішення справи суд одночасно вирішує питання про стягнення судового збору відповідно до правил розподілу судових витрат, встановлених цим Кодексом.

10. Суд невідкладно повідомляє відповідну виборчу комісію або комісію з референдуму та комісію вищого рівня про надходження позовної заяви та про ухвалене судом рішення.

11. Суд вирішує адміністративні справи, визначені цією статтею, у дводенний строк після надходження позовної заяви. Адміністративні справи за позовними заявами, що надійшли до дня голосування, вирішуються судом у дводенний строк, але не пізніше ніж за дві години до початку голосування. Адміністративні справи за позовними заявами, що надійшли у день голосування вирішуються судом до закінчення голосування. Адміністративні справи за позовними заявами, що надійшли у день голосування, але після закінчення голосування, вирішуються судом у дводенний строк після надходження позовної заяви.

12. Неприбуття у судове засідання осіб, які були належним чином повідомлені, не перешкоджає судовому розгляду.

СТАТТЯ 173. ОСОБЛИВОСТІ ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВАХ ЩОДО УТОЧНЕННЯ СПИСКУ ВИБОРЦІВ

1. Право звернутися з адміністративним позовом про уточнення списку виборців, у тому числі про включення або виключення зі списку себе особисто або інших осіб, має кожен, хто має право голосу на відповідних виборах або референдумі.

2. Адміністративні справи щодо уточнення списку виборців розглядає місцевий загальний суд як адміністративний суд за місцезнаходженням відповідної комісії.

3. Позовна заява про уточнення списку виборців подається до адміністративного суду без сплати судового збору. Позовну заяву може бути подано не пізніш як за два дні до дня голосування.

4. Суд вирішує адміністративні справи щодо уточнення списку виборців у дводенний строк після надходження позовної заяви, але не пізніше ніж за два дні до дня голосування, а якщо позовна заява надійшла за два дні до дня голосування, - невідкладно.

5. Неприбуття у судове засідання осіб, які були належним чином повідомлені про дату, час і місце розгляду справи, не перешкоджає судовому розгляду.

6. Постанови адміністративного суду щодо внесення змін у списки виборців виконуються негайно.

СТАТТЯ 174. ОСОБЛИВОСТІ ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВАХ ЩОДО ОСКАРЖЕННЯ РІШЕНЬ, ДІЙ АБО БЕЗДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ, ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ, ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ, ПІДПРИЄМСТВ, УСТАНОВ, ОРГАНІЗАЦІЙ, ЇХНІХ ПОСАДОВИХ ТА СЛУЖБОВИХ ОСІБ, ТВОРЧИХ ПРАЦІВНИКІВ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ, ЯКІ ПОРУШУЮТЬ ЗАКОНОДАВСТВО ПРО ВИБОРИ ТА РЕФЕРЕНДУМ

1. Право оскаржувати рішення, дії чи бездіяльність органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, засобів масової інформації, підприємств, установ, організацій, їхніх посадових та службових осіб, творчих працівників засобів масової інформації, що порушують законодавство про вибори та референдум, мають виборча комісія, кандидат, партія (блок), місцева організація партії, які є суб'єктами відповідного виборчого процесу, комісія з референдуму, ініціативна група референдуму, інші суб'єкти ініціювання референдуму.

2. Виборець (громадянин, який має право голосу у відповідних виборах або референдумі) може оскаржити рішення, дії чи бездіяльність органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, їхніх посадових та службових осіб, якщо такі рішення, дії чи бездіяльність порушують виборчі права або інтереси щодо участі у виборчому процесі чи процесі референдуму його особисто.

3. Позовна заява щодо оскарження рішень, дій або бездіяльності органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, їхніх посадових та службових осіб подається до окружного адміністративного суду за їх місцезнаходженням. Позовна заява щодо дій чи бездіяльності засобів масової інформації, підприємств, установ, організацій, їхніх посадових та службових осіб, творчих працівників засобів масової інформації, що порушують законодавство про вибори та референдум, подається до місцевого загального суду як адміністративного суду за їхнім місцезнаходженням.

4. Позовну заяву може бути подано до адміністративного суду у строк, встановлений частинами шостою - сьомою статті 172 цього Кодексу.

5. Суд вирішує адміністративні справи, визначені цією статтею, у строк, встановлений частиною одинадцятю статті 172 цього Кодексу.

6. Неприбуття у судові засідання осіб, які були належним чином повідомлені про дату, час і місце розгляду справи, не перешкоджає судовому розгляду.

СТАТТЯ 175. ОСОБЛИВОСТІ ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВАХ ЩОДО ОСКАРЖЕННЯ ДІЙ АБО БЕЗДІЯЛЬНОСТІ КАНДИДАТІВ, ЇХНІХ ДОВІРЕНИХ ОСІБ, ПАРТІЇ (БЛОКУ), МІСЦЕВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ

ПАРТІЇ, ЇХНІХ ПОСАДОВИХ ОСІБ ТА УПОВНОВАЖЕНИХ ОСІБ, ІНІЦІАТИВНИХ ГРУП РЕФЕРЕНДУМУ, ІНШИХ СУБ'ЄКТІВ ІНІЦІЮВАННЯ РЕФЕРЕНДУМУ, ОФІЦІЙНИХ СПОСТЕРІГАЧІВ ВІД СУБ'ЄКТІВ ВИБОРЧОГО ПРОЦЕСУ

1. Право оскаржувати дії чи бездіяльність кандидатів, їхніх довірених осіб, партії (блоку), місцевої організації партії, їхніх посадових осіб та уповноважених осіб, ініціативних груп референдуму, інших суб'єктів ініціювання референдуму, офіційних спостерігачів від суб'єктів виборчого процесу, що порушують законодавство про вибори чи референдум, мають кандидат, партія (блок), місцева організація партії, які є суб'єктами відповідного виборчого процесу, ініціативна група референдуму, інші суб'єкти ініціювання референдуму.
2. Виборець (громадянин, який має право голосу у відповідних виборах або референдумі) може оскаржити дії чи бездіяльність суб'єктів, визначених частиною першою цієї статті, якщо ці дії чи бездіяльність порушують виборчі права або інтереси щодо участі у виборчому процесі чи процесі референдуму його особисто.
3. Позовна заява щодо оскарження дій чи бездіяльності кандидата на пост Президента України, ініціативних груп всеукраїнського референдуму, інших суб'єктів ініціювання всеукраїнського референдуму, що порушують законодавство про вибори чи референдум, подається до окружного адміністративного суду, територіальна юрисдикція якого поширюється на місто Київ. Позовна заява щодо оскарження дії чи бездіяльності кандидата у депутати сільської, селищної ради, кандидатів на посаду сільського, селищного голови, їх довірених осіб подається до місцевого загального суду як адміністративного суду за місцем вчинення дії чи місцем, де ця дія повинна бути вчинена. Позовна заява з інших питань, передбачених цією статтею, подається до окружного адміністративного суду за місцем вчинення дії чи місцем, де ця дія повинна бути вчинена.
4. Позовну заяву може бути подано до адміністративного суду у строк, встановлений частинами шостою - сьомою статті 172 цього Кодексу.
5. Суд вирішує адміністративні справи, визначені цією статтею, у строк, встановлений частиною одинадцятю статті 172 цього Кодексу.
6. Неприбуття у судові засідання осіб, які були належним чином повідомлені про дату, час і місце розгляду справи, не перешкоджає судовому розгляду.

СТАТТЯ 176. ОСОБЛИВОСТІ ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВАХ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ВИБОРАМИ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ

1. Виборча комісія, кандидат на пост Президента України, партія (блок) - суб'єкт виборчого процесу, виборець, законні права або охоронювані за-

коном інтереси яких порушено, мають право оскаржувати рішення чи дії об'єднання громадян, виборчого блоку, його посадової особи чи повноважного представника, які стосуються виборчого процесу, крім тих рішень чи дій, які відповідно до закону, статуту (положення) об'єднання громадян належать до його внутрішньої організаційної діяльності або його виключної компетенції.

2. Кандидат на пост Президента України, партія (блок) - суб'єкт виборчого процесу чи окружна виборча комісія мають право оскаржувати до суду дії чи бездіяльність засобів масової інформації, їх власників, посадових та службових осіб, які порушують встановлений законом порядок діяльності засобів масової інформації під час виборчого процесу, у тому числі стосовно передвиборної агітації, зокрема щодо вимоги спростування опублікованих ними неправдивих відомостей про кандидата чи партію (блок), що висунули кандидата.

3. Кандидат на пост Президента України, партія (блок) - суб'єкт виборчого процесу мають право оскаржувати дії іншого кандидата на пост Президента України, його довіреної особи, якщо ці дії спрямовані на порушення встановленого законом порядку висунення кандидата, проведення передвиборної агітації, інші порушення їх прав або виборчих прав громадян. Виборець має право оскаржувати дії кандидата на пост Президента України, його довіреної особи, якщо ці дії порушують його виборчі права.

4. Рішення, дії чи бездіяльність органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, закладів та організацій, їх посадових та службових осіб можуть бути оскаржені у порядку, передбаченому статтею 174 цього Кодексу. Акти чи дії виборчих блоків, об'єднань громадян, крім тих, які відповідно до закону, статуту (положення) об'єднання громадян належать до їх внутрішньої організаційної діяльності або їх виключної компетенції, - за місцезнаходженням органу об'єднання громадян, виборчого блоку, акти чи дії якого оскаржуються у порядку, передбаченому статтею 175 цього Кодексу.

5. Дії чи бездіяльність засобів масової інформації, їх власників, посадових і службових осіб, творчих працівників можуть бути оскаржені у порядку, передбаченому статтею 174 цього Кодексу.

6. Рішення, дії чи бездіяльність виборчих комісій, у тому числі рішення Центральної виборчої комісії із встановлення результатів виборів, можуть бути оскаржені у порядку, передбаченому статтею 172 цього Кодексу.

7. Дії кандидатів на пост Президента України, їх довірених осіб оскаржуються до Київського апеляційного адміністративного суду.

8. Рішення, дії чи бездіяльність дільничної виборчої комісії та її членів можуть

бути оскаржені до адміністративного суду за місцезнаходженням дільничної виборчої комісії.

9. Рішення, дії чи бездіяльність окружної виборчої комісії або члена такої комісії можуть бути оскаржені до окружного адміністративного суду за місцезнаходженням окружної виборчої комісії в порядку, встановленому законодавством.

10. Суд розглядає та вирішує адміністративні справи за скаргами, поданими на вчинені порушення з моменту припинення голосування на виборчих дільницях, протягом двох днів після дня голосування.

11. Рішення апеляційної інстанції з виборчих спорів є остаточним і оскарженню не підлягає. Рішення Вищого адміністративного суду України щодо скарги на результати виборів є остаточним і не підлягає перегляду в апеляційному чи касаційному порядку.

12. Повноваження суду, встановлені статтею 117 цього Кодексу, не можуть бути застосовані судами щодо спорів, які стосуються призначення, підготовки і проведення виборів Президента України.

СТАТТЯ 181. ОСОБЛИВОСТІ ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВАХ З ПРИВОДУ РІШЕНЬ, ДІЙ АБО БЕЗДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ

1. Учасники виконавчого провадження (крім державного виконавця) та особи, які залучаються до проведення виконавчих дій, мають право звернутися до адміністративного суду із позовною заявою, якщо вважають, що рішенням, дією або бездіяльністю державного виконавця чи іншої посадової особи державної виконавчої служби порушено їхні права, свободи чи інтереси, а також якщо законом не встановлено інший порядок судового оскарження рішень, дій чи бездіяльності таких осіб.

2. Позовну заяву може бути подано до суду:

у десятиденний строк з дня, коли особа дізналася або повинна була дізнатися про порушення її прав, свобод чи інтересів;

у триденний строк з дня, коли особа дізналася або повинна була дізнатися про порушення її прав, свобод чи інтересів, у разі оскарження постанови про відкладення провадження виконавчих дій.

3. Відповідачем у справах з приводу рішень, дій або бездіяльності державного виконавця чи іншої посадової особи державної виконавчої служби є відповідний орган державної виконавчої служби.

4. Про подання позовної заяви суд повідомляє відповідача не пізніше ніж наступного дня після відкриття провадження у справі.

5. Адміністративна справа з приводу рішень, дій або бездіяльності держав-

ного виконавця чи іншої посадової особи державної виконавчої служби вирішується судом протягом десяти днів після відкриття провадження у справі.

СТАТТЯ 183. ОСОБЛИВОСТІ ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВАХ ЗА АДМІНІСТРАТИВНИМИ ПОЗОВАМИ ПРО УСУНЕННЯ ОБМЕЖЕНЬ У РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА МИРНІ ЗІБРАННЯ

1. Організатор (організатори) зборів, мітингів, походів, демонстрацій чи інших мирних зібрань мають право звернутися до адміністративного суду за місцем проведення цих заходів із позовною заявою про усунення обмежень у реалізації права на мирні зібрання з боку органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, повідомлених про проведення таких заходів.
2. Про відкриття провадження у справі, дату, час та місце розгляду справи суд негайно повідомляє позивача та відповідача (відповідний орган виконавчої влади, орган місцевого самоврядування).
3. Адміністративна справа про усунення обмежень у реалізації права на мирні зібрання вирішується судом протягом трьох днів після відкриття провадження, а в разі відкриття провадження менш як за три дні до проведення відповідних заходів або у день їх проведення - невідкладно.
4. Постанова суду в адміністративній справі про усунення обмежень у реалізації права на мирні зібрання виконується негайно.
5. Копії судового рішення невідкладно видаються особам, які брали участь у справі, або надсилаються їм, якщо вони не були присутні під час його проголошення.

ЗАКОН УКРАЇНИ “ПРО МІЖНАРОДНЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО” (ВИТЯГ)

СТАТТЯ 75. ЗАГАЛЬНІ ПРАВИЛА ПІДСУДНОСТІ СУДАМ УКРАЇНИ СПРАВ З ІНОЗЕМНИМ ЕЛЕМЕНТОМ

1. Підсудність судам України справ з іноземним елементом визначається на момент відкриття провадження у справі, незважаючи на те, що в ході провадження у справі підстави для такої підсудності відпали або змінилися, крім випадків, передбачених у статті 76 цього Закону.
2. Суд відмовляє у відкритті провадження у справі, якщо у суді чи іншому юрисдикційному органі іноземної держави є справа із спору між тими самими сторонами, про той самий предмет і з тих самих підстав.

СТАТТЯ 76. ПІДСТАВИ ВИЗНАЧЕННЯ ПІДСУДНОСТІ СПРАВ СУДАМ УКРАЇНИ

1. Суди можуть приймати до свого провадження і розглядати будь-які справи з іноземним елементом у таких випадках:
  - 1) якщо сторони передбачили своєю угодою підсудність справи з іноземним елементом судам України, крім випадків, передбачених у статті 77 цього Закону;
  - 2) якщо на території України відповідач у справі має місце проживання або місцезнаходження, або рухоме чи нерухоме майно, на яке можна накласти стягнення, або знаходиться філія або представництво іноземної юридичної особи - відповідача;
  - 3) у справах про відшкодування шкоди, якщо її було завдано на території України;
  - 4) якщо у справі про сплату аліментів або про встановлення батьківства позивач має місце проживання в Україні;
  - 5) якщо у справі про відшкодування шкоди позивач - фізична особа має місце проживання в Україні або юридична особа - відповідач - місцезнаходження в Україні;
  - 6) якщо у справі про спадщину спадкодавець у момент смерті був громадянином України або мав в Україні останнє місце проживання;
  - 7) дія або подія, що стала підставою для подання позову, мала місце на території України;
  - 8) якщо у справі про визнання безвісно відсутнім або оголошення померлим

- особа мала останнє відоме місце проживання на території України;
- 9) якщо справа окремого провадження стосується особистого статусу або дієздатності громадянина України;
- 10) якщо справа проти громадянина України, який за кордоном діє як дипломатичний агент або з інших підстав має імунітет від місцевої юрисдикції, відповідно до міжнародного договору не може бути порушена за кордоном;
- 11) в інших випадках, визначених законом України та міжнародним договором України.

СТАТТЯ 77. ВИКЛЮЧНА ПІДСУДНІСТЬ

1. Підсудність судам України є виключною у таких справах з іноземним елементом:

- 1) якщо нерухоме майно, щодо якого виник спір, знаходиться на території України;
- 2) якщо у справі, яка стосується правовідносин між дітьми та батьками, обидві сторони мають місце проживання в Україні;
- 3) якщо у справі про спадщину спадкодавець - громадянин України і мав в ній місце проживання;
- 4) якщо спір пов'язаний з оформленням права інтелектуальної власності, яке потребує реєстрації чи видачі свідоцтва (патенту) в Україні;
- 5) якщо спір пов'язаний з реєстрацією або ліквідацією на території України іноземних юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців;
- 6) якщо спір стосується дійсності записів у державному реєстрі, кадастрі України;
- 7) якщо у справах про банкрутство боржник був створений відповідно до законодавства України;
- 8) якщо справа стосується випуску або знищення цінних паперів, оформлених в Україні;
- 9) справи, що стосуються усиновлення, яке було здійснено або здійснюється на території України;
- 10) в інших випадках, визначених законами України

ЗАКОН УКРАЇНИ
“ПРО ВІДНОВЛЕННЯ ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ БОРЖНИКА
АБО ВИЗНАННЯ ЙОГО БАНКРУТОМ”
(ВИТЯГ)

СТАТТЯ 6. ПІДВІДОМЧІСТЬ, ПІДСУДНІСТЬ, ПРАВО ТА ПІДСТАВА
ПОРУШЕННЯ СПРАВИ ПРО БАНКРУТСТВО

1. Справи про банкрутство підвідомчі господарським судам і розглядаються ними за місцезнаходженням боржника.
2. Право на звернення до господарського суду із заявою про порушення справи про банкрутство мають боржник, кредитор.
3. Справа про банкрутство порушується господарським судом, якщо безспірні вимоги кредитора (кредиторів) до боржника сукупно складають не менше трьохсот мінімальних розмірів заробітної плати, які не були задоволені боржником протягом трьох місяців після встановленого для їх погашення строку, якщо інше не передбачено цим Законом.

ДЛЯ НОТАТОК

ДЛЯ НОТАТОК

ДЛЯ НОТАТОК